

تجلی واقعه عاشورا در شعر عطار نیشابوری

عطار در اثر مهم خود، مصیبت‌نامه بخش مستقلی را به سوگواری برای امام حسین(ع) اختصاص داده است تا ضمن تجلیل از مقام منبع امام سوم شیعیان این واقعه را مورد تأویل عرفانی قرار دهد.

عطار در اثر مهم خود، مصیبت‌نامه بخش مستقلی را به سوگواری برای امام حسین(ع) اختصاص داده است تا ضمن تجلیل از مقام منبع امام سوم شیعیان این واقعه را مورد تأویل عرفانی قرار دهد.

عطار نیشابوریکه از مفاخر ادب فارسی که زندگی او به گفته استاد شفیعی کدکنی در هاله ای از ابهام قرار دارد، چنان که بعضی اعتقاد دارند که برخی اشعار به او نسبت داده شده است، عطار نیشابوری است. با این حال فرید الدین عطار نیشابوری، شاعر قرن ششم را می توان از جمله شاعرانی دانست که آثار فراوانی از خود در گنجینه ادب فارسی به یادگار گذاشته است که نقطه اوج آن به ماجراهای عرفانی سالکان راه طریقت در کتاب منطق الطیر برمی گردد.

بی تردید نگاه عرفانی عطار که دلیلی بود تا در تمام عمر با تکیه بر مفاهیم معنوی به دنبال خدا و در جست و جوی او باشد، نشئت گرفته از تفکر روحانی اوست که همانا چنین جهان بینی ای بن مایه اصلی آثاری است که از او برای آیندگان به جا مانده است. گویی تکیه بر همین شیوه زاهد مسلکی بود که این شاعر بزرگ را بر آن می داشت تا از کار در داروخانه به سراغ کشف راه عرفان برود، چنان که درگذشت مظلومانه او به دست مغولان نیز تراژدی ای تلخ و خون بار بود که به شیوه عرفا می مانست.

در اصل همین ذوق عرفانی و توجه به عالم تجرید مشوق او بود تا برخلاف برخی شاعران که تنها به اشاره هایی گذرا به واقعه عاشورا بسنده کرده اند، ابیات فراوانی درباره واقعه عاشورا و شهادت امام حسین(ع) را در آثار خود بگنجاند، چرا که زندگی خود عطار نیشابوری هم از جهت پشت پا زدن به دنیا و دنبال کردن راهی از طریق زهد و پارسایی و تقوا، همچون تمام زهدپیشگان مسیر حق، حرکت و جنبشی است هر چند کوچک که در زمانه خویش در مسیر آرمان های بلند و گرانسنگ ثارالله جاری و ساری بوده است.

از همین رو عطار در اثر مهم خود، مصیبت‌نامه بخش مستقلی را به سوگواری برای امام حسین(ع) اختصاص داده است تا ضمن تجلیل از مقام منبع امام سوم شیعیان، این واقعه را مورد تأویل عرفانی قرار دهد. در دستگاه معرفتی عطار، اولیای الهی جلوه های روشن حق و حقیقت اند و امام حسین(ع) نیز به عنوان یکی از برجسته ترین این اولیا معرفی می شود. عطار در شعری می گوید:

کیست حق را و پیمبر را ولی
آن حسن سیرت، حسین ابن علی
آفتاب آسمان معرفت
آن محمد صورت و حیدر صفت
نه فلک را تا ابد مخدوم بود
زانکه او سلطان ده معصوم بود
قره العین امام مجتبی
شاهد زهرا شهید کربلا
تشنه او را دشنه آغشته به خون
نیم کشته گشته سرگشته به خون
گیسوی او تا به خون آلوده شد
خون گردون از شفق پالوده شد
در تموز کربلا تشنه جگر
سر بریدندش چه باشد زین بتر؟
با جگرگوشه پیمبر این کنند
وانگهی دعوی داد و دین کنند

وی امام حسین(ع) را آفتاب آسمان معرفت و مخدوم و سرور افلاک می شمرد و در میانه متن به واقعه عاشورا و نحوه شهادت امام حسین(ع) اشاره می کند، همچنین در قسمت پایانی ابیات ذکر شده، قاتلان امام حسین(ع) را که با ادعای دین و عدالت ایشان را به شهادت رساندند، مورد سرزنش و عتاب قرار می دهد، علاوه بر این عطار در کتاب مختارنامه خویش، رباعی ای در

انکنا
ستایش امام حسین(ع) درج می کند که از نخستین رباعیات عاشورایی است.

ای گوهر کان فضل و دریای علوم
وز رأی تو در درج گردون منظوم
در هفت فلک ندید و در هشت بهشت
نه چرخ، چو تو پیش رو ده معصوم

شاعر در این رباعی امام حسین(ع) را گوهر دریای علم می داند و در ادامه ایشان را پیشوای سایر معصومان(ع) می شمرد. همچنین، این شاعر بزرگ قلمرو عرفان در اثر دیگر خویش هیلاج نامه نیز توصیفات را از امام حسن(ع) و امام حسین(ع) ارائه می دهد، بنابراین عطار نیشابوری با آنکه گرایش های مذهبی و عقیدتی اش در تمام دوران ها مورد بحث بوده است از آنجا که مسیر زندگی او یادآور خدا و عرفان و پیمودن مسیر سلوک است، در زمره شاعرانی قرار می گیرد که با گرامیداشت مقام معنوی امام حسین(ع) و شرح واقعه کربلا در آثار مهم خویش به ویژه مصیبت نامه توانسته است خود را در جایگاه محبین اهل بیت (ع) بگنجاند، چرا که او عاشورا را یک واقعه صرف نمی داند، بلکه در نگاه او این رویداد الگویی برای تجلی عشق الهی تا مرز جان فشانی است.

چنان که پیداست علاقه عطار به درک زندگی اولیای خدا و کشف مسیر عرفان، سبب وقوع یک انقلاب بزرگ روحی در او شده است و در نهایت نتیجه شکل گیری چنین پدیده ای، افتخار و پاداش سرودن ابیات ماندگاری را در وصف سالار شهیدان کربلا برای وی رقم زده است تا نام وی در بلندای تاریخ در گروه مادحین و ستایشگران اهل بیت(ع) ثبت و جاویدان شود، همانطور که به فرموده امام صادق(ع): من قال فینا بیت شعر بنی الله تعالی له بیت فی الجنة؛ هر کس درباره ما یک بیت شعر بگوید، خداوند متعال در بهشت یک خانه برایش بسازد».